

Janusz Adamski
Lech Chmiel
Andrzej Syta

CZASY LUDZIE WYDARZENIA

CZĘŚĆ 2 LATA 1789-1918

KSIĄŻKA POMOCNICZA DO HISTORII
DLA ZASADNICZYCH SZKÓŁ ZAWODOWYCH

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

SPIS TREŚCI

Od Autorów i Wydawnictwa	3
I. Wielka Rewolucja Francuska	5
1. Francja w przededniu rewolucji	5
2. Rok 1789	8
Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela	12
3. Francja – republiką	14
4. Rządy jakobinów (1793–1794)	16
5. Znaczenie rewolucji	18
II. Europa w dobie napoleońskiej	20
1. Rola i znaczenie Napoleona	20
Napoleon jako wódz i polityk	22
Napoleon w oczach współczesnych	27
2. Bitwy epoki napoleońskiej	28
Bitwa pod Austerlitz	31
Rok 1812. Odwrót starej gwardii	33
III. Napoleon a sprawa polska	34
1. Legiony Polskie we Włoszech	34
Legiony Polskie Jana Henryka Dąbrowskiego	35
Droga do Legionów	39
Ocena Legionów	42
2. Księstwo Warszawskie	43
Utworzenie Księstwa Warszawskiego	44
Książę Józef Poniatowski	50
Armia Księstwa Warszawskiego	53
Z relacji oficera sztabu polskiego, pułkownika Józefa Paczkowskiego, do marszałka Bernadotte o bitwie pod Raszynem	55
Na grobli pod Falentami	57
3. Bilans epoki napoleońskiej	59
Sprawa polska u schyłku epoki napoleońskiej	59
Polacy w bitwie pod Lipskiem	63
Dorobek Księstwa Warszawskiego	64
IV. Królestwo Polskie w latach 1815–1830	68
1. Utworzenie Królestwa Polskiego	68

Sprawa polska na kongresie wiedeńskim	70
Podstawy prawno-ustrojowe Królestwa Polskiego	73
2. Życie wewnętrzne w Królestwie Polskim	74
Sytuacja gospodarcza i finansowa Królestwa Polskiego w początku lat dwudziestych XIX w.	76
Stanisław Staszic jako organizator i współtwórca przemysłu Królestwa Polskiego	78
Powołanie do życia Uniwersytetu Warszawskiego, 1816 r.	83
Armia Królestwa Polskiego	84
3. Działalność niepodległościowa w latach 1815–1830	87
Początki konspiracji	87
Sprawa majora Waleriana Łukasińskiego	90
Sprzysiężenie Podchorążych	94
V. Powstanie Listopadowe i wojna polsko-rosyjska 1831 r.	97
1. Noc Listopadowa, 29 listopada 1830 r.	97
Plan powstania	97
Napad na Belewder	99
Szkoła Podchorążych w akcji	102
Pod Arsenalem	104
2. Pierwsze tygodnie powstania	106
Nastrój w Warszawie	108
Sejm uznaje powstanie za dzieło narodowe	108
Sejm powierza generałowi Chłopickiemu władzę dyktatorską	109
Manifestacja w Warszawie ku czci dekabrystów, 25 stycznia 1831 r.	110
Sejm podejmuje uchwałę o detronizacji cara Mikołaja I jako króla polskiego	111
3. Wojna polsko-rosyjska 1831 r.	112
Bitwa pod Stoczekiem	115
Bitwa pod Wawrem, Białoleką i Grochowem	117
Bój o Olszynkę Grochowską	121
Wyprawa przeciwko gwardiom i bitwa pod Ostrołęką	122
Bitwa o Warszawę i upadek powstania	125
Wojsko Polskie składa broń na granicy pruskiej	128
VI. Spoleczeństwo po klęsce 1831 r.	129
1. Na ziemiach polskich pod zaborami	129
Układ w Münchengrätz, 1833 r.	131
Na zesłaniu	133
2. Wielka Emigracja	135
Przez Niemcy do Francji.	137
Manifest Towarzystwa Demokratycznego Polskiego	141
VII. Wiosna Ludów	143
1. Powstanie Krakowskie, 1846 r.	143
Podjęcie próby trójzaborowego powstania w 1846 r.	144
Manifest Rządu Narodowego z 22 lutego 1846 r.	148
Rzeź galicyjska, 1846 r.	149

2. Powstanie Wielkopolskie, 1848 r.	151
Uwolnienie z Moabitu więźniów politycznych.	152
Obrona Książa	153
Antypruski ruch chłopski w Wielkopolsce, 1848 r.	156
3. Za wolność Waszą i naszą	157
Solidarność ludów Europy ze sprawą polską	158
Polacy na Węgrzech w 1849 r.	160
VIII. Powstanie Styczniowe 1863 r.	164
1. Przed wybuchem. Okres wielkich manifestacji patriotycznych	164
Manifestacje w Warszawie	167
Branka w Warszawie	170
Współpraca oficerów rosyjskich z powstańcami polskimi	172
2. 22 stycznia 1863 r.	176
Manifest powstańczy z 22 stycznia 1863 r.	176
Noc Styczniowa	178
3. Wojna partyzancka z Rosją 1863–1864 i upadek powstania	185
Ostatni dyktator Powstania – Romuald Traugutt.	187
IX. Kształtowanie się społeczeństwa przemysłowego	192
1. Od feudalizmu do kapitalizmu	192
2. Przewrót techniczny i jego następstwa	195
3. Maszyny i ludzie – wpływ przemysłu na produkcję i życie społeczne	197
4. Rozwój komunikacji i transportu	203
5. Ukształtowanie się klasy robotniczej i jej świadomości	207
6. Karol Marks i Fryderyk Engels – twórcy ideologii proletariatu	208
Manifest komunistyczny (fragmenty)	210
7. I Międzynarodówka	214
Inauguracyjny Manifest Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników, napisany przez Karola Marksa w 1864 r. (fragment)	216
Wielkość Karola Marksa	217
X. Rozwój gospodarczy ziem polskich w drugiej połowie XIX w.	220
1. Wieś polska po uwłaszczeniu	220
Uwłaszczenie chłopów	220
Dekret uwłaszczeniowy rządu powstańczego z 22 stycznia 1863r.	222
Na polskiej wsi i obcej ziemi. Fragment pamiętnika chłopca z zaboru rosyjskiego	224
Gospodarze i parobcy	226
2. Emigracja zarobkowa	230
Z galicyjskiej wsi za chlebem	232
W porcie nowojorskim	234
3. Postęp techniczny w rolnictwie	236
4. Postęp w przetwórstwie rolnym	241
5. Wielkie ośrodki przemysłowe na ziemiach polskich	243
Warszawa – głównym ośrodkiem gospodarczym ziem polskich	243
W warszawskiej fabryce cygar	246
Łódzki okręg włókienniczy	250

W dawnej Łodzi	255
Zagłębie Górnśląskie	257
Zagłębie Dąbrowskie	261
XI. Przemiany w społeczeństwie polskim, XIX w.	264
1. Struktura społeczna i narodowościowa wielkich ośrodków przemysłowych	264
2. Od szlachty do ziemiaństwa	267
Trudności ziemiaństwa w okresie pouwłaszczeniowym	269
3. Inteligencja	270
XII. Naród polski w drugiej połowie XIX i na początku XX w.	272
1. Na ziemiach polskich zaboru rosyjskiego w latach 1864–1914	273
Ze wskazań politycznych Aleksandra Świętochowskiego, 1882 r.	275
W walce z rusyfikacją	276
2. Walka z germanizacją w zaborze pruskim	278
Dzieci polskie w obronie języka ojczystego	280
Germanizacja ludności polskiej na Pomorzu	282
Wóz Drzymały	283
3. Galicja w latach autonomii	284
Z rozporządzenia w sprawie języka urzędowego w Galicji z 1869 r.	286
W Krakowie w drugiej połowie XIX w.	287
XIII. Narodziny nowoczesnych partii politycznych na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX w.	290
1. Wielki Proletariat – pierwsza polska partia robotnicza	290
Z programu Wielkiego Proletariatu	291
Relacja o zwycięskim strajku włókniarzy w Żyrardowie, 1883 r.	293
Jak umierali Proletariacy	295
2. Polska Partia Socjalistyczna i Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy	296
Czym jest Polska Partia Socjalistyczna	299
Sprawa niepodległości Polski i Litwy w Uchwale III Zjazdu SDKPiL w 1901 r.	301
3. Początki ruchu ludowego na ziemiach polskich	302
Ze Słowa Wstępnego z pierwszego numeru tygodnika „Przyjaciel Ludu”, 1889 r.	304
4. Powstanie obozu narodowodemokratycznego	305
Z Ustawy Ligi Polskiej, 1887 r.	306
XIV. Rewolucja 1905–1907 r. w Królestwie Polskim	308
1. Partie robotnicze wobec rewolucji	313
Z odezwy Zarządu Głównego SDKPiL wzywającej robotników polskich do poparcia rewolucji w Rosji, 23 stycznia 1905 r.	313
Deklaracja Warszawskiego Komitetu Robotniczego PPS z 28 stycznia 1905 r.	314
2. Wydarzenia rewolucyjne na ziemiach polskich	315
Odezwa postępowej młodzieży szkół średnich Królestwa Polskiego w sprawie strajku szkolnego z lutego 1905 r.	315

Uwolnienie dziesięciu więźniów z Pawiaka w kwietniu 1906 r.	318
Józef Mirecki - „Montwiłł” - ofiarny bojownik rewolucji	320
XV. Przemiany w życiu społeczeństw Europy na przełomie XIX i XX w.	323
1. Przemiany w życiu gospodarczym. Powstanie monopolu	323
2. Ludność, jej ruch i zmiany warunków życia	327
3. Przemiany w życiu politycznym i społecznym	330
Żądania Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (fragment tzw. programu erfurckiego z 1891 r.)	332
4. II Międzynarodówka	334
XVI. Świat w przededniu I wojny światowej	336
1. Główne sprzeczności międzynarodowe i ich charakter	336
Rywalizacja wielkich mocarstw drogą do nowych systemów sojuszy militarnych	366
Z tajnego traktatu podpisanego 7 października 1879 r. przez Austro-Węgry i Niemcy w sprawie antyrosyjskiego sojuszu	338
Z tajnego traktatu podpisanego 20 maja 1882 r. pomiędzy Niemcami, Austro-Węgrami i Włochami określającego wzajemne zobowiązania na wypadek wojny (Trójpzymierze)	339
Z francusko-rosyjskiej konwencji wojskowej podpisanej 17 sierpnia 1892 r.	340
Rozbudowa niemieckiej floty wojennej. Fragment przemówienia cesarza Niemiec, Wilhelma II, wygłoszonego w Berlinie 1897 r.	340
2. Zaostrzenie się sytuacji międzynarodowej	341
Konflikty poprzedzające wybuch wojny	341
Lenin o wyścigu zbrojeń (tekst z 1913 r.)	343
XVII. Pierwsza wojna światowa	345
1. Wybuch wojny i jej przyczyny	345
Koalicja i państwa centralne	345
Z ultimatum Austro-Węgier do Serbii w związku z zamachem w Sarajewie na arcyksięcia Ferdynanda, 23 lipca 1914 r.	346
Komunikat belgijskiego ministerstwa spraw zagranicznych z 3 sierpnia 1914 r. o ultimatum niemieckim wobec Belgii	347
Fragment oświadczenia prezydenta Wilsona z 6 kwietnia 1917 r. o wypowiedzeniu przez Stany Zjednoczone wojny Niemcom	347
Cele wojenne mocarstw uczestniczących w I wojnie światowej i jej imperialistyczny charakter	348
2. Na frontach I wojny światowej	349
Zarys głównych działań wojennych	349
Niemiecki atak gazowy na froncie wschodnim (nad Bzurą) w maju 1915 r.	351
Z walk na froncie zachodnim	352
3. Zmiany w sposobach prowadzenia walki. Rozwój techniki wojennej	354
Czołgami przez okopy nieprzyjaciela	357
XVIII. Sprawa polska w latach I wojny światowej	359
1. Społeczeństwo polskie przed wybuchem wojny	359

Główne orientacje polityczne	359
Rozwój polskich organizacji wojskowych w Galicji	361
2. Sprawa polska w świetle polityki wielkich mocarstw podczas I wojny światowej	363
Sytuacja polityczna Polski w latach I wojny	363
Odezwa do Polaków wydana przez dowództwo wojsk niemieckich w sierpniu 1914 r.	366
Odezwa dowódcy wojsk rosyjskich, Wielkiego Księcia Mikołaja, z 14 sierpnia 1914 r.	367
Proklamacja austriackich i niemieckich władz okupacyjnych z 5 listopada 1916 r.	368
Z orędzia prezydenta Stanów Zjednoczonych Wilsona, ogłoszonego 22 stycznia 1917 r. i określającego cele polityki amerykańskiej	369
Orędzie Piotrogrodzkiej Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich do narodu polskiego z 27 marca 1917 r.	369
Uznanie Polskiego Komitetu Narodowego przez Francję	370
Z orędzia prezydenta Wilsona, ogłoszonego 8 stycznia 1918 r.	371
Fragment z Dekretu Rady Komisarzy Ludowych RSRR z 29 sierpnia 1918 r. o anulowaniu traktatów rozbiorowych	371
3. Czyn zbrojny Polaków na drodze ku niepodległości	372
Legiony i inne formacje polskie na frontach I wojny światowej	372
Kompania kadrowa Legionów	373
Z walk Legionów	375
Rozkaz Piłsudskiego do POW	377
Tworzenie polskich oddziałów wojskowych u boku armii francuskiej w latach 1914–1917	379
XIX. Rewolucja 1917 r. w Rosji	384
1. Rewolucja Lutowa	384
2. Rewolucja Październikowa	387
W pierwszym dniu Rewolucji Październikowej	388
Cała władza w ręce rad	390
Rewolucja w Moskwie	394
Pierwsze dekrety władzy radzieckiej	396
3. Polacy w walce o nową Rosję	399
Zestawienie chronologiczne	405